

СОЦІАЛЬНА ОСВІТА: наукові дослідження

УДК 378:364.43:613.6

*Васюта О. І.,
аспірант
Чернігівського національного
педагогічного університету
ім. Т. Г. Шевченка*

МЕДИКО-СОЦІАЛЬНІ ОСНОВИ ОХОРОНИ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ “СОЦІАЛЬНА РОБОТА”

У статті розглянуті медико-соціальні основи охорони, підтримки та збереження здоров'я студентів спеціальності “Соціальна робота” в контексті формування у них здоров'язберігаючої компетентності шляхом вивчення ряду спеціальних дисциплін.

***Ключові слова:** здоров'язберігаюча компетентність, соціальна робота, медико-соціальні основи охорони здоров'я, здоровий спосіб життя.*

В статье рассмотрены медико-социальные основы охраны, поддержки и сохранения здоровья студентов специальности “Социальная работа” в контексте формирования у них здоровьесберегающей компетентности путем изучения ряда специальных дисциплин.

***Ключевые слова:** здоровьесберегающая компетентность, социальная работа, медико-социальные основы здоровья, здоровый образ жизни.*

The article medical and social bases of preserving, support and maintaining health of students specialty “Social work” in the context of formation their health-preserving competence through the studying some of special disciplines relevant direction are considered.

Keywords: *health-preserving competence, social work, medical and social bases of health care, healthy lifestyle.*

Життя та здоров'я людини є найвищою цінністю й фундаментальною характеристикою існування людства. Однак, попри орієнтацію сучасного соціуму на здоровий спосіб життя та наукові досягнення в різних галузях медицини, в Україні спостерігаються негативні медико-соціальні та демографічні тенденції, а саме: зменшення населення з 52,2 млн у 1993 р. до 45,4 млн у 2014 р. Починаючи з 1991 р. в Україні відбувається депопуляція – природне скорочення населення шляхом перевищення смертності над народжуваністю. Порівняно з минулим роком, населення України зменшилося на 2252 особи, при цьому незначно збільшились показники померлих у пренатальному періоді, майже половина з яких від розладів дихальної та серцево-судинної системи і природжених вад розвитку, деформацій та хромосомних аномалій [7, с. 5; 10]. Найвищий показник скорочення населення в Чернігівській області – смертність перевищила народжуваність у 2,25 рази [7, с. 7]. Серед причин смерті перше місце займають захворювання системи кровообігу (68,3 % загальної кількості померлих), друге – новоутворення (12,7 %), третє – зовнішні причини (5,8 %) [7, с. 11]. До зовнішніх причин належать нещасні випадки, вбивства, самогубства. Показники смертності за означеними причинами є свідченням того, що населення України не отримує належного медичного обслуговування, проживає в екологічно кризовій ситуації та перебуває під дією грандіозного соціального стресу, який негативно впливає на його фізичне та психічне здоров'я.

За визначенням ВООЗ, здоров'я людини є станом повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не лише відсутністю хвороб і фізичних дефектів [6]. Згідно із спостережень вчених, на стан здоров'я людини впливає ряд факторів, зокрема, 50 % здоров'я людини визначається способом її життя, 20 % зумовлені впливом навколишнього природного та техногенного середовища, 20 % обумовлені спадковістю, 10 % залежать від функціонування та доступності системи охорони здоров'я [3, с. 121–124]. Спосіб життя, який серед інших

чинників впливає на рівень здоров'я людини найбільше, втілюється в реальність через стиль життя, характеризує індивідуальний життєвий вибір і є способом самовираження особистості в різних аспектах життєдіяльності, що здійснюється з урахуванням соціальних можливостей і біо-соціо-психічного потенціалу особистості [1, с. 15]. Для того, щоб людина могла формувати особистий стиль життя в контексті охорони, підтримки і збереження власного здоров'я, їй необхідно мати певні знання, уміння та навички – бути компетентною в питаннях збереження здоров'я. Здоров'язберігаюча компетентність належить до ключових компетентностей соціальних працівників, тому її формування є невід'ємною частиною професійної підготовки в цілому [2, с. 73].

Враховуючи те, що професійна діяльність соціальних працівників сполучена з певними небезпеками для фізичного, психологічного та соціального здоров'я фахівців, невід'ємним завданням професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти є орієнтація студентів на здоровий спосіб життя та закладення таким чином медико-соціальних основ охорони, підтримки та збереження здоров'я в контексті формування їх здоров'язберігаючої компетентності в цілому.

Українські вчені багатоаспектно розглядають проблему збереження здоров'я: теоретико-методологічні основи валеологічної освіти (Т. Бойченко, І. Зверева, Л. Клос); питання моніторингу здоров'я населення (Н. Медведовська) та держуправління охороною здоров'я (Н. Кризіна, Н. Рингач); формування культури збереження здоров'я (Н. Башавець, Г. Кривошеєва) та культури здорового стилю життя в студентському середовищі (Л. Соколенко, А. Глагоцук, Д. Воронін); шляхи фізичного самовдосконалення (Н. Денисенко, О. Аксьонова); тенденції в поведінці молоді щодо здоров'я (О. Балакірева, М. Варбан) і медичні аспекти адикцій (Т. Андреева). Існують різні підходи щодо сутності здорового способу життя: медико-гігієнічні (М. Амосов, А. Ізуткін, С. Квасов, О. Лаптев, Ю. Лісіцин, А. Степанов, Г. Царегородцев та ін.); соціально-філософські (В. Бальсевич, О. Мільштейн, В. Пономарчук, Л. Філіппов і ін.); психолого-педагогічні (М. Віленський, Д. Колесов, Л. Лубишева, О. Шустер та ін.); валеологічні (І. Брехман, Г. Зайцев, Л. Татарникова та ін.).

Здійснюючи реалізацію програм здоров'язбереження фахівців будь-якої галузі, науковці вказують на необхідність володіння ними

певним арсеналом методів з охорони, збереження та укріплення власного здоров'я (навички медичного, біологічного характеру з питань безпеки життя, профілактики негативних впливів різних об'єктивних і суб'єктивних факторів, у т. ч. психосоціальних), переконаність у доцільності їх використання [5, с. 447]. Серед навчальних дисциплін, які повною мірою впливають на формування навичок здоров'язбереження, основними є нормативні (“Безпека життєдіяльності”, “Основи охорони праці”, “Медико-соціальні основи здоров'я”, “Загальна психологія”) та варіативні (“Валеологія”, “Вікова фізіологія”, “Фізичне виховання”), адже дані дисципліни містять загальнонаукові знання щодо питань охорони здоров'я та життєдіяльності людини, ведення здорового способу життя [4].

Дисципліни “Валеологія”, “Безпека життєдіяльності”, “Вікова фізіологія”, “Загальна психологія” та “Фізичне виховання”, які вивчаються студентами на першому та другому курсах, є базовими дисциплінами і виконують гностично-дослідницьку функцію, забезпечуючи накопичення мінімальних наукових знань для розуміння студентами важливості підтримки власного здоров'я, вироблення індивідуальної програми здорового стилю життя, та компенсаторну функцію в частині виявлення та ліквідації прогалин у базовій освіті з питань збереження і зміцнення здоров'я.

Так, наприклад, “Валеологія” розкриває сутність понять здоров'я і хвороба, стиль життя та спосіб життя, пояснюючи методологічну основу валеології як науки, розглядає методи донозологічної діагностики стану індивідуального здоров'я людини, навчає основним методам підтримки і збереження здоров'я та доводить необхідність і доцільність ведення здорового способу життя.

“Безпека життєдіяльності” охоплює широке коло питань, пов'язаних із вивченням головних засад охорони і безпеки життєдіяльності людини в умовах негативного впливу навколишнього середовища, а дисципліна “Основи охорони праці” знайомить студентів із небезпечними факторами професійної діяльності соціального працівника, правилами поведінки в ситуаціях підвищеного ризику (при вуличній роботі, роботі зі смертельно хворими, дезадаптованою молоддю тощо), формує вміння уникати ситуацій, які травмують фізичне та психічне здоров'я фахівця.

Дисципліна “Вікова фізіологія” знайомить студентів із закономірностями розвитку, функціонування та регулювання нормальної жит-

тедіяльності різних систем організму людини в процесі її індивідуального розвитку на різних вікових етапах, формує уявлення про поняття онтогенезу людини та його вікової періодизації.

Мета курсу “Загальної психології” полягає в закладенні фундаментальних основ психологічних знань при вивченні студентами найзагальніших понять і закономірностей психічної діяльності людини, формуванні уявлень про природу людської психіки, головні механізми її функціонування, знайомить студентів із методами зняття психоемоційної напруги та профілактики синдрому вигорання.

“Фізичне виховання” також впливає на формування здоров’язберігаючої компетентності, оскільки є складним соціально-педагогічним процесом формування та розвитку фізичної культури особистості, здатної до організації і ведення здорового способу життя. Як дисципліна – навчає студентів практичним методам зміцнення і збереження власного здоров’я, підвищення їх рівня фізичної підготовленості, розвитку та вдосконалення їх життєво важливих рухових якостей і профілактики гіподинамії.

Дисципліна “Медико-соціальні основи здоров’я” зазвичай вивчається студентами вишів на третьому курсі. Вона охоплює широке коло питань щодо охорони і збереження індивідуального та суспільного здоров’я, є більш комплексною, ґрунтовною і наближеною до проблем підтримки здоров’я соціальних працівників, містить специфічні й особливо важливі знання у цій галузі, є своєрідним підсумком вивчених раніше дисциплін даного спрямування – вона поєднує теоретичні та практичні знання у галузі валеології, гігієни, біології, фізіології та соціальної медицини, а також досліджує систему управління охроною здоров’я, основні положення з організації медичної допомоги населенню.

До тематики лекційних і практичних занять входять: ознайомлення з основними базовими поняттями та категоріями даної дисципліни, її метою та головними завданнями, принципами та напрямками медико-соціальної роботи в Україні й за кордоном, характеристиками патогенетичної, профілактичної, первинної та вторинної медико-соціальної роботи; вивчення сутності й аналіз різних підходів до визначення понять “здоров’я” і “хвороба” в різні історичні часи у різних країнах світу, в різних світових релігіях та з точки зору різних наук, характеристика поняття “третій стан”, дослідження відмінностей між донозологічними і патологічними проявами хвороб, передпатологічним

станом та станом напруження адаптації організму; дослідження біологічної, психологічної та соціальної складової здоров'я, особливостей їх функціонування та наслідків їх порушень, вивчення рівнів здоров'я (індивідуального, групового, суспільного) та основних критеріїв оцінки їх показників (здоров'я індивіда, групи, населення); аналіз ступеня впливу різних факторів (біотичних, абіотичних, антропогенних і соціальних) на стан здоров'я людини та шляхи зменшення негативних наслідків впливу етіологічних факторів і факторів ризику; визначення головних засад функціонування вітчизняної системи охорони здоров'я, її основних функцій і принципів роботи, сфер медичної діяльності в Україні, структури та головних елементів системи управління охорони здоров'я, вивчення правової законодавчої бази даної галузі тощо.

Під час викладання даної дисципліни викладачами обґрунтовується необхідність достатнього рівня здоров'язберігаючої компетентності у майбутніх соціальних працівників з метою подальшого успішного виконання ними професійної діяльності, в тому числі в умовах небезпеки для власного здоров'я та життя. Для цього необхідно приділити увагу: вивченню сутності соціально-небезпечних хвороб (ВІЛ/СНІД, туберкульоз, гепатити С, ЗПСШ, психічні захворювання тощо); дослідженню способів їх передачі та наслідків ураження ними; доступним методам профілактики небезпечних хвороб та шляхам їх попередження при роботі з клієнтами, які є носіями таких захворювань; аналізу сутності поняття, причин і наслідків синдрому “професійного вигорання”, факторам виникнення й основним принципам його профілактики та попередження.

Загалом, метою дисципліни “Медико-соціальні основи здоров'я” є формування у студентів спеціальності “Соціальна робота” чітких уявлень про здоров'я людини та його основні складові, фактори впливу на нього та шляхи можливого захисту від їх негативних впливів, основи медико-соціальної роботи та систему охорони здоров'я в Україні, основи законодавства в цій сфері діяльності, шляхи ураження і попередження соціально-небезпечних хвороб у сучасному суспільстві, методи профілактики синдрому професійного вигорання й інших ризиків психологічного та фізіологічного характеру, пов'язаних з професійною діяльністю соціального працівника. Результатом викладання дисципліни має стати достатній рівень сформованості здоров'язберігаючої компетентності на основі усвідомлення необхідності охорони, підтримки

і збереження власного здоров'я не лише під час виконання професійних завдань, але й у повсякденному житті – орієнтація студентів на здоровий спосіб життя.

Література:

1. Авчинникова С. О. Профессиональная подготовка специалистов социальной работы к формированию здорового стиля жизни клиентов : автореф. дис. на соискание уч. степ. д-ра пед. наук : спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования” / Авчинникова С. О. – М., 2010. – 40 с.

2. Здоровьесберегающие технологии в социальной сфере : учебн.-метод. комплекс. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2007. – 235 с.

3. Лапін В. М. Безпека життєдіяльності людини : навч. посіб. / В. М. Лапін. – Вид. 7, перероб. і доп. – К. : Знання, 2011. – 334 с.

4. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра (в частині розподілу загального навчального часу за циклами підготовки, переліку та обсягу нормативних дисциплін). Галузь знань 1301 “Соціальне забезпечення”, напрям підготовки 6.130102 “Соціальна робота” / МОН України ; НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 4 с.

5. Успенська В. М. Здоров'язберігаюча компетентність учителя основ здоров'я як визначальна його професійної компетентності / В. М. Успенська // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми, 2010. – № 1 (3). – С. 442–452.

6. Устав (Конституція) Всемирной организации здравоохранения (ВОЗ) (Нью-Йорк, 22 июля 1946 года) [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_599. – Название с экрана.

7. Демографічна ситуація в Україні у січні 2014 року [Електронний ресурс] // Експрес-випуск / Державна служба статистики України, 18.03.2014 № 60/0/102вн.-14. – 32 с. – Режим доступу:

<http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з екрана.